

דברים שנגנזו

מִים ראשונים: הכותרת המלאה של דף זה צריכה להיות: דברים שנגנזו - דברים שראויים היו להיגנזו ולא נגנזו - דברים שחזרו ונגנזו - דברים שהיו גנוזים ויצאו. את כל אלה נראה להלן והקשר כמובן הוא לכלי המשכן. ובכותרת הדף, קצרנו.

וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכַּן עֲצֵי שֹׁטִים עֲמֻדִים: (שמות כו טו).¹

שמות רבה פרשה לה סימן א – בריות (בריאות) שנגנזו ושלא נגנזו

"ועשית את הקרשים למשכן", זהו שכתוב: "ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע אשר שם צפרים יקננו, חסידה ברושים ביתה" (תהלים קד טז-יז) - הרבה בריות² ברא הקב"ה בעולמו ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן ונגנזו הקב"ה מן העולם. ואיזה זה? זה אור שנברא ביום ראשון. שאמר ר' יהודה בר סימון: האור שברא הקב"ה ביום ראשון, אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. כיון שנסתכל הקב"ה בדורו של אנוש ובדור המבול ובדור הפלגה שמעשיהם מקולקלים, עמד ונגזו מהן, שנאמר: "וימנע מרשעים אורם" (איוב לח טו). ולמי גנזו? לצדיקים לעתיד לבוא, שנאמר: "וירא אלהים את האור כי טוב" (בראשית א, ד). מהו: "כי טוב"? שהיה אור נאה לעולם ולא היה מזיק כשמש הזה. והיכן גנזו? בגן עדן, שנאמר: "אור זרוע לצדיק" (תהלים צא יא).³

והרבה בריות ברא הקב"ה בעולם, ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן והיו ראויים להיגנזו, ולא נגנזו מפני כבוד הקב"ה.⁴ ואיזה זה? זה זהב. אמר ר' אבהו: טובה גדולה חלק הקב"ה לעולמו בזהב הזה. אדם פורט זהב אחד והוא מוציא ממנו כמה יציאות, שנאמר: "וזהב הארץ היא טוב" (בראשית ב יב) - מהו "טוב"? טוב לזה שהוא בביתו, טוב לזה שהוא בְּלִיָּתוֹ.⁵ א"ר שמעון בן לקיש: לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב. ולמה נברא? בשביל המשכן ובשביל בית המקדש, שנאמר: "וזהב הארץ היא טוב", כמו שאתה אומר: "ההר הטוב הזה והלבנון" (דברים ג כה).⁶

¹ פרק כה פותח את פרשת תרומה בציווי הכללי על מצוות המשכן ובפרט על עשיית הכלים: ארון, מנורה ושולחן. (בשיטת פרשת תרומה שכלים קודמים למשכן, ראו דברינו [ארון קודם או משכן קודם](#) בפרשת ויקהל). כבר בפרק כה דנים המדרשים ברעיון של הורדת השכינה וצמצומה במשכן מעשה ידי אדם, בפרט הארון שמעליו יצא הדיבור למשה. בא פרק כו ומתאר את המבנה עצמו אך בסדר הפוך. תחילה היריעות הנתונות ע"ג הקרשים ובפסוק טו ואילך את הקרשים עצמם, קירות המשכן, אלה שנשאו את האוהל והכילו את הכלים. לכאורה, זהו המרכיב הפשוט והבסיסי במלאכת המשכן. מבנה פסי שיחזיק ויכיל את הדברים שבאמת חשובים. ודווקא פריט זה מעורר במדרש את הדיון של גניזה כפי שנראה להלן.

² בריאות או נבראים בלשוננו היום. בריות בלשון חז"ל איננו תמיד רק בעלי חיים.

³ נושא אור הבריאה, אור יום הראשון, שנגנזו הוא נושא שראוי להידון בפני עצמו וכבר הקדשנו לו דף מיוחד בשם [האור שנגנז](#) בפרשת בראשית. כאן נביא רק כמה פנינים. עפ"י מדרש בראשית רבה ג ו האור הראשון של הבריאה המכונה "אורה" היה חזק מהרבה מזה של השמש: "תני אורה שנבראת בששת ימי בראשית להאיר ביום אינה יכולה שהיא מכהה גלגל החמה ... והיכן היא? נגנזה והיא מתוקנת לצדיקים לעתיד לבוא, שנאמר: (ישעיה ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים". אבל כאן, בשמות רבה, משמע שאור הבריאה הוא נעים יותר מזה של השמש: "שהיה אורו נאה לעולם ולא היה מזיק כשמש הזה". עוד למדנו בבראשית רבה יא ב שאור היום הראשון לא נגנז לגמרי והוא מאציל על השבת: "בקש הקב"ה לנגז את האורה וחלק כבוד לשבת. זהו שכתוב: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו - ברכו באורה". ומדרש תנחומא נח ג מדגיש שהאור הקדום מאציל גם על לומדי התורה: "אור שנברא ביום ראשון שנגנזו הקב"ה לעמלי תורה שבע"פ ביום ובלילה שבזכותן העולם עומד". וכאמור, הקדשנו לאור הבראשית דף מיוחד בשם [האור שנגנז](#) בפרשת בראשית - ראו שם.

⁴ מה פירוש: לא נגנזו מפני כבוד הקב"ה? כפשוטו, הכוונה היא שלא נגנזו על מנת שיעשה בהם שימוש לכבוד הקב"ה, כמו הזהב שישמש במשכן כשיטת ריש לקיש בהמשך המדרש לגבי הזהב וכפי שאומר הנביא: "כל הנקרא בשמי וְלִכְבוֹדִי בְרָאתִי וְצִרְתִּי אִף עֲשִׂיתִיו" (ישעיהו מג ז). פירוש אפשרי אחר, אולי מודרני יותר, הוא שאין זה לכבודו של הקב"ה שייגנזו כל כך הרבה דברים שחשב לברוא, שאם כן למה עלתה במחשבה לברוא אותם? ראו זוהר חדש כרך ב (מגילות) מגילת רות דף מג ע"א שאכן שואל: "ואם תאמר, הואיל והוא עתיד לנגוז, למה בראו?" ותשובתו שם שאור מיוחד זה היה נחוץ לתהליך הבריאה, בפרט של שלושה הימים הראשונים.

⁵ טוב כשהזהב בבית (בכספת, בבנק) וטוב כשהוא מלווה את האדם ביציאתו לשוק, לחיי המסחר, בדרכים. הזהב, כאמצעי תשלום, מניע את גלגלי הכלכלה ומאפשר מסחר בין בני האדם. כך גם בדין מעשר שני שאדם מרכז את הכסף למטבע גדול ופורט אותו בירושלים (משנה מסכת מעשר שני פרק ב, תוספתא פרק ד, גמרא בבא מציעא מה ע"ב ועוד). ראו הרחבת רעיון זה גם ללימוד תורה כללים ופרטים במדרש ספרי דברים פסקא שו: "יערוף כמטר לקחי - היה רבי מאיר אומר: לעולם הוי כונס דברי תורה כללים. שאם אתה כונס פרטים מייגעים אותך ואי אתה יודע מה לעשות. אבל מצרפם אותם לעשות. אבל מצרפם אותם לעשות. ופורט ומוציא בכל מקום שירצה ... מצרפם אם נוטלם פרט, מייגעים אותו ואינו יודע מה לעשות. אבל מצרפם אותם לעשות. ופורט ומוציא בכל מקום שירצה ... מצרפם ועושה אותם דינרי זהב ופורט ומוציא בכל מקום שירצה". ראו דברינו [יערוף כמטר לקחי](#) בפרשת האזינו.

⁶ לבנון הוא כינוי לבית המקדש (להלן במדרש זה ובמקומות רבים) וההר הטוב הוא הר המוריה. ראו ספרי דברים פסקא כח: "למה נקרא שמו לבנון? שמלבין עונותיהם של ישראל, שנאמר: אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ישעיה א יח)". ריש לקיש איננו מחשיב את חיי המסחר והכלכלה (בימינו כבר לא משמש הזהב אמצעי כסוי לשום מטבע והמסחר מתנהל בשטרות ואמצעי תשלום מודרניים אחרים על בסיס אמון בממשלות ובכלכלה) ואולי רואה בו את האמצעי בעזרתו שולטות הממלכות החזקות בעולם. מה שחשוב בעיניו, זה רק בית המקדש. רק לשם כך, בא הזהב לעולם. זו מטרתו העיקרית. אולי אלה הבדלי גישה בין ריש לקיש שגר

שבעה זהבים היו בבית המקדש ...⁷

ואף הארזים היו ראויין להיגנו ולא נגנזו. א"ר חנינא: לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים, ולמה נבראו? שבביל המשכן ובשביל בית המקדש, שנאמר: "ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטעו" (תהלים קד טז) - ואין לבנון אלא בית המקדש, שנאמר: "ההר הטוב הזה והלבנון".⁸ א"ר שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן: כ"ד מיני ארזים הם, ואין לך משובח מכולן אלא שבעה, שנאמר: "אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן. אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדיו" (ישעיה מא יט). ולמה לא נגנזו? שצפה הקב"ה שהן עתידין ליעשות בהן מלאכת המשכן, במקום שהשכינה עתידה לשכון, שנאמר: "אשר שם צפרים יקננו, חסידה ברושים ביתה" (תהלים שם) - וכי תעלה על דעתך ששם ציפורים היו מקננות?⁹ אלא הציפורים שהיה כהן שוחט ומקריב בבית המקדש. ומהו "חסידה ברושים ביתה"? וכי חסידה ברושים ביתה?! ומהו "חסידה" - זה כהן גדול, שנאמר: "תומיך ואוריך לאיש חסידך" (דברים לג ח).¹⁰

מדרש תנחומא (בובר) פרשת תרומה סימן ט - נברא ומיד נגנז

ר' יהודה ור' נחמיה. ר' יהודה אומר: חיה טהורה גדולה היתה במדבר וממנה עשו יריעות. ור' נחמיה אומר: מעשה נסים היתה, לשעה היתה נבראת ונגנזה. תדע לך שכתבי: "ועשית יריעות וגו', אורך היריעה האחת שלשים באמה וגו' " - מי מביא לך יריעות של שלושים? מכאן אתה למד כדברי ר' נחמיה שהיה מעשה נסים.¹¹

בטבריה ובין ר' אבהו שהיה איש קיסריה והעולם הגדול! ראו הסיפור על הליכתם המשותפת לקיסריה, בה ר' אבהו מגדף את העיר (שלימים נעשה רב) וריש לקיש מוכיחו על כך (שיר השירים רבה א א).

⁷ כאן מפרט המדרש את כל סוגי הזהב שהיו בבית המקדש: "שבעה זהבים היו בבית המקדש: זהב טוב, זהב טהור, זהב שחוט, זהב סגור, זהב מזוקק, זהב פרווים, זהב מופז. זהב טוב כמשמעו. זהב טהור שהיו מכניסין אותו לכור ואינו חסר כלום. זהב שחוט, שהיה נמשך כחוט ... זהב סגור, שהיה סוגר כל הזהבים שהיו שם. זהב מזוקק, שהיו טוחין בו את הכתלים ... זהב מופז ... שהיה דומה לגפרית הזו שהיא מוצתה באש. זהב פרוים ... שהיה דומה לדם הפרים, ויש אומרים שהיה עושה פירות". ואנו נדלג על קטע זה ונמשיך בענייני גניזה.

⁸ ר' חנינא מצטרף לשיטת ריש לקיש ורואה גם בארזים המשמשים לבנייני פאר של השלטון והמקורבים לו, דבר הראוי להיגנו. ראו כל הדרשות על הפסוק בישעיהו י לד: "וְנָקַף סִכְכֵי הַיַּעַר בְּבִרְזֵל וְהַלְבֵנוֹן בְּאֲדִיר יְפוֹל", על חורבן בית המקדש (הלבנון) שיפול ביד מלך אדיר. הגניזה הגדולה ביותר היא גניזת בית המקדש עצמו - הלבנון שנפל באדיר פעמיים.

⁹ זה שהפסוק: "ישבעו עצי ה' ארזי לבנון וכו'" מדבר בבית המקדש, זה "פשיטא" לדרשן, שהרי כבר אמרנו שהלבנון הוא בית המקדש. גם הסימות: "ברושים ביתה", תורמת לעניין שהרי שלמה השתמש גם בעצי ברושים לבניין בית המקדש. ארזים בתחילת הפסוק, ברושים בסופו! ראו מלכים א פרקים ה, ו. ואם כך, מה עושות שם הציפורים? ומה עם החסידה? התשובה: קרבן עוף וכהן גדול. פשיטא, וכי אפשר אחרת? מדרש על מדרש. אבל משנחרב בית המקדש, חזרו הארזים, הברושים, הציפורים והחסידה, לברייתם הארצית ולא נגנזו. או שמא נשארו בעולם על מנת שכל מי שרואם ייזכר בבית המקדש. ראו פירוש רמב"ן בראשית ב ח על הקשר בין הקרבנות ובין החיות הצמחים והעצים, תוך שילוב הפסוק מתהלים: "ובקרבנות יהיה משך הברכה לעליונים ומהם לצמחי גן עדן, ומהם יהיו יוחיו לעולם בגשמי רצון וברכה שיגדלו בה, כמו שאמרו (בראשית רבה טו א) ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע (תהלים קד טז), אמר רבי חנינא ישבעו חייהן, ישבעו מימיהן, ישבעו מטעתן, כי "חייהן" יסודותם העליונים, "ומימיהם" אוצרו הטוב המוריד הגשם, "ומטעתן" כוחם בשמים".

¹⁰ לסיכום הדברים עד כאן, האור וגם הארזים הם פאר הבריאה ואינם מתאימים לחיי החולין והארציות. הם אמנם חלק ממלאכת הבריאה והיצירה, אבל ב"מחשבה שנייה" אולי מוטב שלא יזולו ולא יתערבו עם הרע והמכוער שבעולם הארצי. אבל דרכיהם שונות. האור הבראשית, אכן נגנז וייעודו הוא לעתיד לבוא (ראינו שגם בכך יש ריכוך, באור של שבת ושל לימוד תורה). לארזים, לעומת זאת, נמצא ייעוד - בית המקדש, שהוא מעין מקדש של מעלה. ואם ישתמשו בהם לצרכים אחרים, כגון לקטט את ארמונה של בת פרעה שבסמך לבית המקדש? על כורחנו, נזדקק לדברי המשנה במסכת עבודה זרה נד ב: "יאבד העולם מפני השוטים?" ובהערה הקודמת ראינו שהצמחייה ממשיכה לחיות ולהחיות גם אחרי חורבן המקדש. ומה עם הזהב? לגביו נחלקו כאמור לעיל ריש לקיש ור' אבהו. ריש לקיש, הספון באוהלה של תורה בטבריה, יאמר: הזהב, כמו הארז במקור, ייעודו הוא רק בעבור בית המקדש. ואילו ר' אבהו, איש העולם הגדול, רבה של מטרופולין קיסריה, רואה בו משהו הרבה יותר ארצי ופשוט, הדלק שמניע את גלגלי הכלכלה. הזהב, אליבא דר' אבהו, בכלל לא שייך לדיון הזה, לא הייתה שום הוה אמינא שייגנו. אדרבא, בניית בית המקדש מתאפשרת בעזרת כלכלה מפותחת שהזהב מניע אותה (כפי שקרה בימי שלמה). ואם יזכה, מקצתו אף ייכנס להיכל ה' ויקטש אותו. ראו הגמרא בסוכה נא ע"ב שהורדוס רצה לצפות את כותלי בית המקדש בזהב עד שאמר לו חכמים שהצבע הכחול, המזכיר את גלי הים (אדותא דימא) עדיף - בדברינו **בניין הורדוס** בפרשה זו.

¹¹ החיה הפלאית הזו שנבראה לשעתה ומיד נגנזה היא התחש. וכבר רבו המדרשים על חיה ססגונית זו ואף דרשו את ססגוניותה כשש גוונים או שש (שמח) בגוונים. ראו תנחומא (הרגיל) בפרשתנו סימן ו: "... ועורות תחשים ... ר' יהודה אומר: חיה טהורה גדולה היתה במדבר וקרן אחת היה לה במצחה ובעורה ששה גוונים ונטלו אותה ועשו ממנה יריעות. ורבי נחמיה אומר: מעשה נסים היתה ולשעה שנבראת בו בשעה נגנזה". ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרק כו: "תחש שהיה בימי משה רבינו לפי שעה נזדמנה לו, ועשה ממנו מכסה לאהל מלמעלה, ומתרגמין ססגונו, ששש בגוונים הרבה שלה". וכן הוא בקהלת רבה א א ועוד. המקור בתלמוד הוא בבלי שבת כח א וירושלמי שבת פרק ב הלכה ג (ופרק ז הלכה ב): "ר' אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש בשם רבי מאיר: כמין חיה טהורה ברא הקב"ה למושה במדבר כיון שעשה בה מלאכת המשכן נגנזה. רבי אבון אמר: קרש היה שמה". הרי לנו דבר נוסף במשכן שנגנז. לא במעשה בראשית ולא במחשבה, אלא בבריאה חד-פעמית. הארזים - הקרשים, ראויים היו להיגנו, אבל סופם שלא נגנזו והם עומדים לרשות כל מעשה בניין ורהיט. אבל הכיסוי שהיה על גביהם, עורות התחשים, נעשה מחיה פלאית שנבראת לרגע, לצורך המשכן, ומיד נגנזה. חוקרי התנ"ך המודרניים מן הסתם ניסו לאתר חיה זו וכל היודע דבר על מקום הימצאה של מין תחש זה מתבקש להודיענו בכל לשון של תחישא ובקשה.

ולא תאמר ביריעה, אלא אפילו בקרשים היה מעשה נסים. מהיכן היו הקרשים? יעקב אבינו נטע אותם בשעה שירד למצרים. אמר לבניו: בני, עתידים אתם להיגאל מכאן, והקב"ה עתיד לומר לכם: משאתם נגאלים, עשו לי משכן. אלא עמדו ונטעו ארזים, בשעה שיאמר לכם לעשות משכן, והארזים מצויין בידכם. מיד עשו כשאמר להם אביהם, עמדו ונטעו ארזים.¹²

שמות רבה פרשה לה סימן ב – עצי שיטים, לא ארזים

דבר אחר: "ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים" – למה עצי שטים? לימד הקב"ה דרך ארץ לדורות, שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות, אומרים לו: ומה מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהכל שלו, כשאמר לעשות משכן, אמר: לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות, אתם – על אחת כמה וכמה.¹³

במדבר רבה פרשה טו סימן י – המנורה, הארון ועוד שלושה שנגנזו

ר' לוי בר רבי אומר: מנורה טהורה ירדה מן השמים, שאמר לו הקב"ה למשה: "ועשית מנורת זהב טהור" (שמות כה לא). אמר לו: כיצד נעשה אותה? אמר לו: "מקשה תיעשה המנורה". ואעפ"כ נתקשה משה וירד ושכח מעשיה. עלה ואמר: ריבוני, שכחתי אותה. הראה לו למשה ועוד נתקשה בה. אמר לו: "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר". עד שנטל מנורה של אש והראה לו עשייתה. ואף על פי כן נתקשה על משה. אמר לו הקב"ה: לך אצל בצלאל והוא יעשה אותה. ואמר לבצלאל, מיד עשאה. התחיל תמה ואמר: אני, כמה פעמים הראה לי הקב"ה ונתקשיתי לעשותה. ואתה שלא ראית, עשית מדעתך. בצלאל – בצל אל היית עומד כשהראה לי הקב"ה עשייתה.¹⁴ ולפיכך כשחרב בית המקדש נגנזה המנורה.¹⁵

וזה אחד מחמישה דברים שנגנזו: הארון והמנורה והאש ורוח הקודש והכרובים. וכשישוב הקב"ה ברחמי ויבנה ביתו והיכלו הוא מחזירן למקומן לשמח את ירושלים, שנאמר: "יִשְׁשׂוּם מִדְּבַר וְצִיָּה וְתִגַּל עֲרָבָה וְתִפְרַח פְּחַבְצָלָת: פֶּרַח תִּפְרַח וְתִגַּל אֶף גִּילַת וְרִיָּן כְּבוֹד הַלְבָּנוֹן וְתֵן לָהּ" (ישעיהו לה א-ב).¹⁶

תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק יג הלכה א – גניזת אוהל מועד והארון

משנבנה בית ראשון, נגנז אהל מועד ונגנזו עמו קרסיו וברחיו ועמודיו ואדניו ...¹⁷ משנבנה ארון, נגנז עמו צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה וארגזו שהשיבו פלשתים דרין (דורון) לאלי ישראל ... ומי גנזו? יאשיהו המלך גנזו. מה ראה? כיון שראה כתוב בתורה "יולך ה' אותך ואת מלכך וגו'", פיקד ללויים וגנזוהו, שנאמר: "וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לָהּ תִּנְנוּ אֶת אֲרוֹן הַקְּדֹשׁ בְּבֵית אֶשֶׁר בְּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מִשָּׂא בְכַתְף" (דברי הימים ב לה ג).¹⁸ ... ר' ליעזר

¹² הרי לנו ניגוד מה לארזים של שמות רבה לעיל. "הארזים" של המשכן היו עצים שנטעו בידי בני אדם שצופים קדימה. כאותו זמן שנטע עץ תאנים לבניו (תנחומא קדושים סימן ח, בדברינו [כי תבוא אל הארץ ונטעתם](#) בפרשת קדושים). אמנם מעשה נסים הוא, כי מי ראה ארזים צומחים באקלימה של מצרים. אך עדיין, קרשי המשכן היו, לפי שיטה זו, מעשה טבע ובני אדם שנוטעים עצים על מנת שיהיו מצויים להם בבוא העת ולא עצים שראויים לגניזה.

¹³ סטינו מעט מנושא הגניזה וחזרנו לקרשי המשכן בפרשתנו, שהם הטריגר לנושא, וקראנו את הפסוק עד סופו. אין כאן ארזים. במדרש בו פתחנו, המתאר את מקדש שלמה, יש עצי ארזים. אבל בפרשתנו העוסקת במשכן שליווה את עם ישראל במדבר, רק עצי שיטים. אין כאן שום דבר שעלה בדעת להיגנז או דבר פלאי שנולד לשעתו, רק דרך ארץ פשוטה שמלמדת אותנו התורה לבנות את ביתנו מעץ שאינו עושה פרי. כך במלחמה (פרשת שופטים, כי תצור אל עיר) וכך בעתות שלום ובנייה. ראו בדברינו [כי האדם עץ השדה](#) בפרשת שופטים וכן [אילני סרק ואילני מאכל](#) ב"ו בשבט.

¹⁴ ראו בדברינו [בצלאל – בצל אל](#) בפרשת ויקהל.

¹⁵ במעשה המנורה היה משהו קשה ופלאי והוא שקצב את זמנה והביא בסופו של דבר לגניזתה. כבר הרחבנו במעשה המנורה בדברינו [מעשה המנורה](#) בפרשה זו, כולל עניין גניזתה, אך גם הראינו שלא היססו לעשות מנורות בבתי הכנסת דמוי מנורת שבעה הקנים שהייתה במקדש. ע"פ, נראה שמדובר כאן בבית ראשון ובמנורה שעשה משה שעמדה במקדש שלמה (להלן).

¹⁶ ראו גמרא מנחות כט ע"א: "תניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: ארון של אש ושולחן של אש ומנורה של אש ירדו מן השמים, וראה משה ועשה כמותם, שנאמר: וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בהר". (ראו בדברינו [וראה ועשה בתבניתם](#) בפרשה זו). דברים מופלאים אלה שירדו מן השמים, הם או תבניתם, חזרו ונגנזו יחד עם רוח הקודש והכרובים.

¹⁷ רק המנורה, הארון והשולחן של המשכן, הועברו לבית המקדש ושמשו שם. ראו בתוספתא שם. גם מזבח הזהב נגנז ולא עבר למקדש שלמה, ראו רש"י מלכים א ו כ: "ויצף מזבח ארז – הוא מזבח הקטרת ותמיה אני ושל משה למה נגנז", בדברינו [מזבח הזהב – מזבח הקטרת](#) בפרשת תצוה. הרי לנו גניזת המשכן עצמו ובכללו הקרשים שראינו לעיל (היריעות לא מוזכרות). אלא שדווקא כאן, אפשר לומר שאין פה שום דבר פלאי. המשכן סיים תפקידו והוחלף ע"י מקדש עולמים. והגניזה היא עניין של כבוד, בדומה לגניזה בימינו, כדן כל כלי קודש שלא משתמשים בו יותר.

¹⁸ יאשיהו היה מלך צדיק, בניגוד לאמון אביו ומנשה סבו, מבער עבודה זרה ומחזק את בדיק הבית (ראו [הפטרות שבת שקלים](#)). בימיו מתגלה ספר התורה (ספר דברים ע"י חז"ל) והוא גם מחדש את חג הפסח אשר לא קיים כך מאז ימי שמואל (השופטים ע"י מלכים

אומר: ארון גלה לבבל... ר' יהודה בן לקיש אומר: ארון נגנז במקומו, שנאמר: "ויארכו הבדים ויראו וגו' ויהיו שם עד היום הזה" (מלכים א ח.19).

אבות דרבי נתן נוסח א פרק מא – לא הכל נגנז

חמשה דברים העשויין וגנוזין. אלו הן: אהל מועד וכלים שבו. ארון ושברי לוחות [שבן]. צנצנת המן. וצלוחית של שמן המשחה. והמטה. ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה. ובגדי כהונה ובגדי כהן משיח. אבל מכתשת של בית אבטינס,²⁰ שולחן, ומנורה ופרוכת וציץ²¹ עדיין מונחין ברומי.²²

זוהר חדש כרך א (תורה) פרשת בראשית דף כד עמוד א – בריאה – גניזה – גילוי

"אלה תולדות השמים והארץ ביום הבראם" - א"ר יהודה בר שלום: בו ביום שנבראו שמים וארץ, בו ביום עשו כולם תולדותם ולא חסר מהם כלום... בו ביום נעשה כל צרכי העולם ולאחר כן גילה אותם בכל יום ויום ונתן טעם לכל דבר ודבר באותו היום שנתגלה. וכן א"ר יוחנן: בו ביום שנבראת הארץ בו ביום הולידה והצמיחה כל תולדותיה והיו כולם גנוזות תחתיה, עד שאמר לה הקב"ה: תוצא הארץ. תברא הארץ לא נאמר אלא תוצא הארץ, דבר שהיה גנוז בה והוציאה כל דבר ודבר באותה הטבע הראוי לה להוליד ולהזריע מהם כדומה להם. זהו שכתוב: "למינה".²³

רש"י תהלים פרק קמח פסוק ח – הורדה של דברים הגנוזים למעלה²⁴

"רוח סערה" - העושה את דברו ושליחותו. ואמרו רבותינו שהדברים הללו היו תחילתם גנוזים בשמים ובא דוד והורידן לארץ לפי שהם מיני פורעניות, ואין נאה להם להיות גנוזין במגוריו של הקב"ה.²⁵

ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תתקפח – מור עובר על כפות המנעול

"קמתי אני לפתוח לדודי, ... וידי נטפו מור". במתן תורה נתמלא כל העולם כלו בשמים.²⁶ "ואצבעותי מור עובר" - להיכן עבר? גנוזו הקב"ה לצדיקים, דכתיב: "על כפות המנעול".²⁷

שבת שלום

ב (ג). פסוק זה, כפשוטו, מספר שיאשיהו גם מחזיר את ארון הקודש למקומו בבית המקדש. אך התוספתא מבראת שיאשיהו לא החזיר את ארון הברית לקודש הקדשים, אלא גנז אותו.

¹⁹ לנושא גניזת הארון הקדשנו דף מיוחד בדברינו **תחנתו האחרונה של הארון** בפרשת בהעלותך. שם גם ראינו שעפ"י מסורת במשנה מסכת שקלים פרק ו, מקום גניזת הארון היה "כנגד דיר העצים, שכן מסורת בידם מאבותיהם ששם הארון נגנז". המשנה שם גם מוסיפה לספר: "מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק, וראה הרצפה שהיא משונה מחברותיה. בא ואמר לחברו ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו ביחוד ששם הארון נגנז". ובגמרא יומא נד ע"א: "אמר רב נחמן, תנא: וחכמים אומרים ארון בלשכת דיר העצים היה גנוז. אמר רב נחמן בר יצחק, אף אנן נמי תנינא: מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק, וראה רצפה משונה מחברותיה, ובא והודיע את חברו, ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו, וידעו ביחוד ששם ארון גנוז. מאי הוה עביד? אמר רבי חלבו: מתעסק בקרדומו היה. תנא דבי רבי ישמעאל: שני כהנים בעלי מומין היו מתליעין בעצים, ונשמטה קרדומו של אחד מהם ונפלה שם, ויצתה אש ואכלתו". וכידוע, בבית שני לא היה ארון, רק אבן השתיה בקדש הקדשים.

²⁰ הם שהיו ממונים על סוד עשיית הקטורת. ראו משנה שקלים ה א, משנה יומא ג יא ועוד.

²¹ על שניהם מעיר ר' אליעזר ברבי יוסי. על הפרוכת, ראו תוספתא יומא ב טז: "אמר ר' לעזר בי ר' יוסה: אני ראיתיה ברומי היו עליה טיפי דמי ואמ' לי אילו מדמים של יום הכפורים". ועל הציץ, ראו גמרא סוכה דף ה עמוד א: "ואמר רבי אליעזר ברבי יוסי: אני ראיתיו ברומי, וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת".

²² הנה דברים שלא נגנזו ואולי כדאי לחפש אותם ברומא (מוסתרם בוותיקן?). ומי ומה עוד מצוי ברומי או רומא? "כל כסף וזהב שיש בעולם" שליקט יוסף (פסחים קיט א), כסאו השבור של שלמה המלך (אסתר רבה א יב), המשיח (סנהדרין צח א) ואולי עוד.

²³ כל הבריאה נבראה גנוזה. הכל נברא בכח ואח"כ יצא, כל אחד במקומו ובזמנו לפועל. אלה שחזרו ונגנזו – למצבם הבסיסי חזרו.

²⁴ אֶשׁ וּבָרָד שֶׁלָּג וְקִיטוֹר רִיחַ סֶעֱרָה עֶשֶׂה דָּבָר.

²⁵ הרי לנו דברים שהיו גנוזים גם אחרי השלמת הבריאה ובשלב מסוים לא היה נאה שיהיו במדור העליון וירדו לארץ, לבני האדם. ראו במדרש שמות רבה בו פתחנו, הביטוי: "ולא נגנזו מפני כבוד הקב"ה". המקור, "אמרו רבותינו", שרש"י מביא הוא בגמרא חגיגה יב ע"ב: "אמר רב יהודה אמר רב: דוד ביקש עליהם רחמים, והורידן לארץ. אמר לפניו: רבש"ע, לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע (תהלים ה), צדיק אתה ה' - לא יגור במגורך רע". אבל בבראשית רבה נא ג, שרש"י הביא בקצרה בראשית דבריו, מצאנו דעה אחרת: "א"ר חנינא: אין דבר רע יורד מלמעלה, אתיבון, והכתוב (תהלים קמח) אש וברד שלג וקטור! אמר להם: רוח סערה היא שהיא עושה דבר".

²⁶ ראו התיאור בגמרא שבת פח ע"ב: "ואמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב: לחיו כערוגת הבושם (שיר השירים ה ג) - כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים. וכיון שמדיבור ראשון נתמלא, דיבור שני להיכן הלך? - הוציא הקב"ה הרוח מאוצרותיו, והיה מעביר ראשון ראשון, שנאמר: שפתותיו שושנים נוטפות מור עבר (שם)".

²⁷ ריח המור המופלא של מתן תורה יצא מבית גניזו של הקב"ה, לרגע נתן את ניחוחו הטוב ומיד חזר ונגנז ועבר למקומות נעולים ונסתרים. גז ונגנז. ויש אומרים שכאשר לומדים מדרש נאה בראש שקט ובלב שמח, חשים לרגע קט באותו ריח מור ומתבשמים הימנו. גם אם לא יורדים עד סוף דעתו וריחו נשאר על כפות המנעול.

ומשנכנס אדר מרבים, בשמחה.²⁸

מחלקי המים

מים אחרונים: נחתם הגיליון אך לא נשלם הרעיון. לא סקרנו דברים נוספים שנגנזו: חצוצרות שעשה משה, נשמתו של משה, הנבואה, אבני המזבח שכתבו עליהם את התורה ועוד.

²⁸ הוספת הפסיק היא כמאמר החסידים שכל מה שמרבים באדר יהיה בשמחה. וכן הוא מאמרם על חודש אב: משנכנס אב ממעטים, בשמחה. שכל מה שממעטים באב יהיה בשמחה. תמיד בשמחה, בין במעט ובין במרובה.